

Trikolog Burcu ÇAYÖZÜ

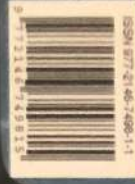

HER SAÇIN BAKIMI
KENDİNE ÖZEL

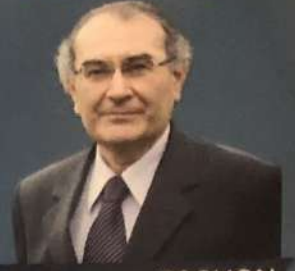
RAMAZAN PSİKOLOJİSİ

gönül

kültür ve medeniyet dergisi

SAYI 35
TEMMUZ 2014
Aylık Dergi
Fiyatı: 12,5 ₺

Prof. Dr. Nevzat TARHAN

NE ZAMAN BENCİL SAYILIRIZ?

Nail BAŞESKİ

DÜNYAYA NAM SALAN LEZZET

KARAKÖY GÜLLÜOĞLU

Nadir GÜLLÜ

ÇOCUK SEVGİ VE İLGİYLE
YETİŞTİRİLMELİ

Aile Danışmanı Fatma TAŞ

TEZHİP, SABIR VE MUHABBETLE
İNSANI OLGUNLAŞTIRIR

Prof. Dr. Çiçek DERMAN

GİRİŞİMCİLİK RUHU

Remzi DURMUŞ

MÜZİK
KÜLTÜR VE MEDENİYETİN
GÖSTERGESİDİR

Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABI

İSTANBUL 2053 VİZYONU

Prof. Dr. Recep BOZLAĞAN

SANATI DEĞERLERİME HİZMET
ETMEK İÇİN İCRA EDİYORUM

Eşref Ziya TERZİ

Müzik

Kültür ve Medeniyetin Göstergesidir

Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABI

Röportaj: Nail BAŞESKİ - Ali YAVUZ

Müzik her devir ve dönemde yaşamın önemli dinamiklerinden olmuş. Bugün de halkın geneli bundan müstağni kalamıyor. Çoğunluğun bigâne kalamadığı müzikinin insan fıtratıyla alakası var mıdır?

Müzik, "düşünme" özelliğinden ayrı olarak insanı diğer varlıklardan ayıran "hissiyât-ı âliyye" dediğimiz yüce hislerin başında gelir. Zira "güzel olan ve güzeli seven" Cenâb-ı Allah, estetik bir duygu olan müzikîyi de insanoğlunun fıtratına nakşetmiştir.

İslam, fıtrî bir dindir ve insanın maddi-manevi hiçbir özelliğini reddetmez. Bu bağlamda dinimiz, istismar etmeksizin ve Cenâb-ı Allah'ın sınırları dâhilinde olmak şartıyla insanın bu ihtiyaçlarının serbest bir şekilde tatmin edilmesine izin vermektedir. Hatta bu konuda dinimiz Yüce Yaradan'ın lütfettiği bu kabiliyet ve istidatların geliştirilip olgunlaştırılmasını tavsiye etmektedir. İslam dini ne kadar fıtrî ve tabîî ise müzikî de o kadar fıtrî ve tabîîdir.

İbni Sina müziği şu şekilde tarif

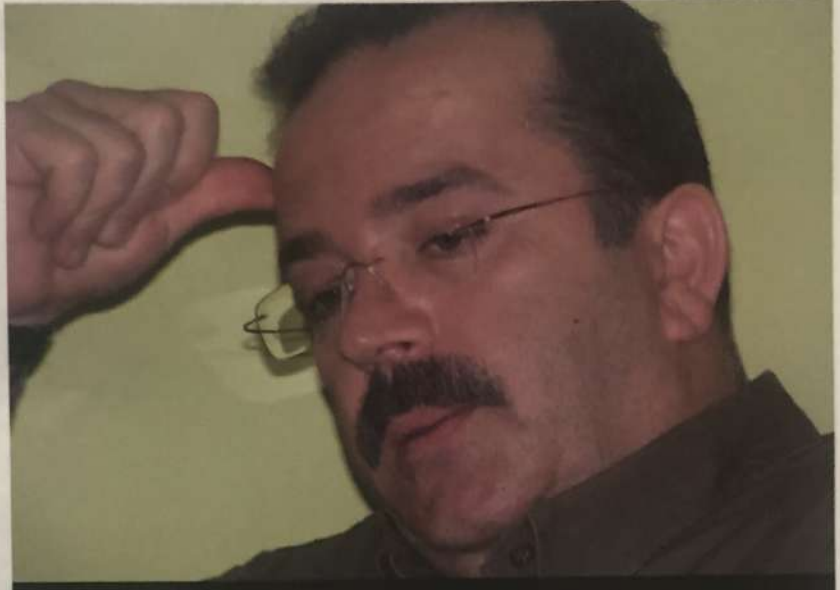
etmektedir: "Müzik, birbirleriyle uyumlu olup olmadıkları yönünden sesleri ve bu sesler arasına giren zaman sürelerini, bir melodinin nasıl kompoze edildiğinin bilinmesi amacıyla araştıran matematiksel bir ilimdir." Tariften de anlaşılacağı üzere müzikînin iki ana unsuru "ses" ve "ritim"dir (ölçü); bunları da yaratan yine Cenâb-ı Hakk'tır ve bu müzikî ancak O'nu hatırlattığı oranda güzelleşir. Zaten kâinattaki tüm eşya ancak Allah'ı hatırlattığı oranda değer kazanır.

Doğru yerde kullanılırsa, mûsikînin ahlakımızın güzelleşmesine, sevgi ve muhabbetimizin artmasına ve psikolojik yönden rahatlamamıza katkıları olabilir mi? Bu konuda neler söylemek istersiniz?

İmam Gazali, "Udun ve evtârının (teller), baharın ve ezhârının (çiçekler) tesir eylemediği kişinin mîzâcî (tabîatı) o kadar fâsiddir ki (bozuk), onun ilacı yoktur." diyerek ileri derecede yapısal bozukluk içerisinde olduğunu anlatmış; Türk ahlakçılarından Kınalızâde Ali Efendi mûsikîyi "Her kim ki nağme-i tayyib ve âvâz-ı hûb anda te'sir icrâ eylemeye o kimse dâire-i insâniyetten hariçtir. Belki, hayvâniyetten de alçak ve insan-ı kâmil katında cemâd-ı mutlaktr." diyerek bu türlü insanları "cemâd-ı mutlak" (ruhsuz bir varlık) olarak vasıflandırmıştır.

Camilerde yapılan toplu ibadetin anlamı da kulların, Allah'ın büyüklüğünü idrak ederek O'nun rahmet deryasının bilincinde, O'na karşı topluca teşekkür etmeleridir. Zira cami kelimesi zaten toplayan, bir araya getiren demektir. Toplumdaki her sınıf Müslüman'ın, omuz omuza yüce Rableri'nin huzuruna durdukları yegâne mekânlardır. İbadetler ancak topluca yapıldığında gerçek lezzete ve mânevîyâta ulaşılır. İşte bu lezzeti ve manevî havayı artıran en önemli unsur da mûsikîdir.

Nezâketi ve zarâfeti bile haddeden geçiren bir medeniyet olan Türk-İslam Medeniyeti içerisinde şekillenen Türk Din Mûsikîsi; Hz. Peygamber (sav) uygulamalarını esas alarak, bilhassa camilerde yapılan toplu ibadetlerde müminlerin zevk, neşe, huzur ve manevîyatını ziyade etmek amacıyla kısaca "güzel ses" demek olan mûsikîyi uygulamıştır. Bundan dolayı dinî mûsikîmiz, icrâ mekânı açısından "Cami Mûsikîsi" ve "Tekke Mûsikîsi" olarak ikiye ayrılmaktadır. Cami mûsikîsinden neş'et eden tekke mûsikîsi, cami mûsikîsi formlarının yanı sıra, bağlı olduğu tarîkate has ezkâr ve evrâd, aynı zamanda dinî

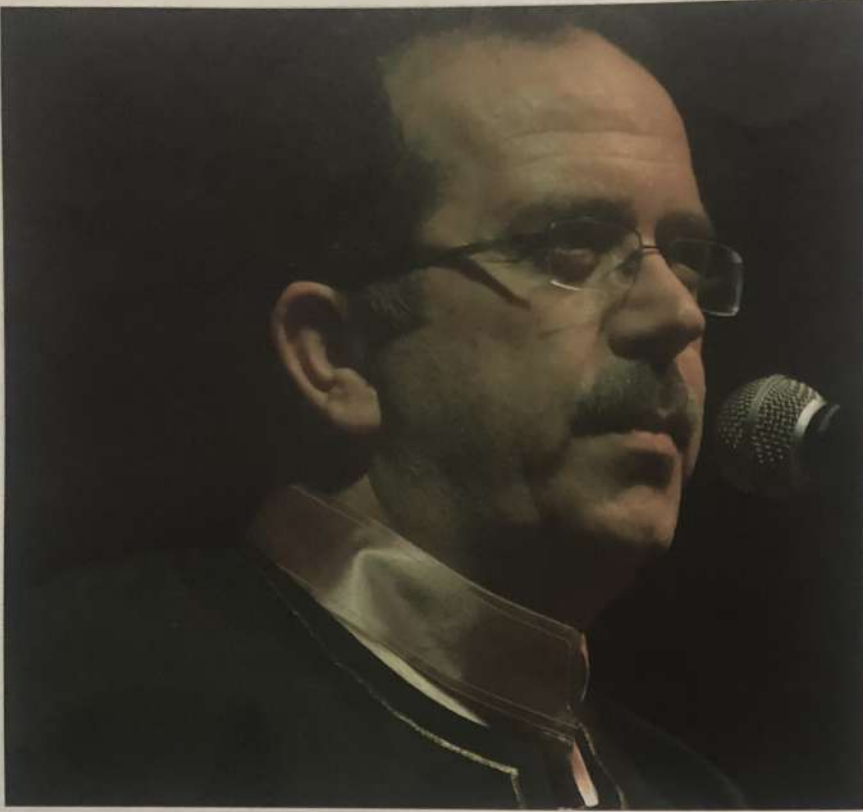
Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABİ

gün-gece ve hicrî aylar çerçevesinde şekillenmektedir. Zira tekkeler, aynı zamanda camilerin şubeleri gibidir. Hz. Peygamber (sav) ve müteakip dönemlerde Mescid-i Nebevî nasıl ki ashâb-ı suffa için bir eğitim-öğretim mekânıdır; aynı şekilde tekkeler de müminlerin manevî eğitimlerinin gerçekleştiği ve insan-ı kâmil olma yolunda piştikleri ocaklar olarak işlev görmüşlerdir.

Ecdadın yaptığı gerek dinî ve gerek lâdinî mûsikîye zamanımızda ciddi bir yabancılaşma söz konusu. Eskiyle irtibatımızı nasıl sağlayabiliriz ve yozlaştırmadan yeni şeyler de katarak bunu nasıl başarabiliriz?

Müzik, kültür ve medeniyetin en sağlıklı göstergesidir. Zira her kültürün müziği vardır ve doğal olarak her müzik de kendine ait bir kültüre sahiptir. Bu kültür sadece inanç anlamında değil; dil, milliyet, coğrafya, kıyafet ve yöresel farklılıklara sahiptir. Türkçe country müzik yapılamayacağı gibi, yakasız gömlek ve derviş yeleşliğiyle de yapılamaz. Opera müziği erkekler için smokin ister. Dolayısıyla müziklerin içinde kendi kültürlerine ait şifreler vardır. Bundan dolayı kültürene hâkim olmadan müziğine hâkim olamazsınız. İşte bu sebeplerden ötürü her dönemde yaşanan değişiklikler

müziğe doğrudan yansır. Toplumsal dinamiklerin değişmesiyle müziğin unsurları da değişmeye başlar. Şunun altını önemle çizmek isterim ki bir medeniyetin teşekkülünde en son oluşan unsur müzik olduğu gibi, bu medeniyetin bozulmasıyla birlikte ilk yozlaşma da müzikte kendini gösterir. Zira müzik, bir medeniyetin en hassas mi'yarıdır. Osmanlı Devleti'nin zevaliyle beraber ilk yozlaşma da kendini müzikte göstermiştir. Hatta Dede Efendi'ye bile "Artık bu işin tadı kaçtı." dedirtmiştir. Bu yozlaşma, ancak ve ancak tekrar eski ulvi ve yüksek seviyeli medeni çizgimizi yakalayabildiğimiz zaman biter. Daha doğrusu biz medeniyet ve kültür çizgimizi yükselttikçe müziğimiz için gayret etmemize gerek yok, zaten onun seviyesi doğru orantılı olarak yükselecektir... Her zaman derim "Bana dinlediğin müziği söyle, sana kültür seviyeni söyleyeyim." "Çok okuyan ve düşünen" değil de "düşünmeden konuşan" bir millet olduğumuz müddetçe müzik kalitemiz de düşük kalmaya mahkûmdur. Bununla birlikte, kişisel gelişimleri doğrultusunda klasik medeniyet tasavvurumuza sahip çıkan, yaşayan ve yaşatmaya çalışanlarımızın ürettiği müzikler hâla o yüce-ulvi müziğimizle irtibatlıdır ve bu seviyede müzikler üretmeye

devam etmektedir. Yapılabilecek en güzel şey; "Geçmişini bilmeyen geleceğini de kuramaz." fehvasınca, sahip olduğumuz güzellikleri ve medeniyetimizi, dinimizin ulviyetini yazarak ve okutarak yeni nesillere en güzel bir şekilde aktarmak olacaktır. Nesillerimizin maddi ve manevi yükselişi, müziğimizin de yükselişini sağlayacaktır.

Şarkı ve ilahilerin sözleri de elbette önemli; güfte sıkıntılarını yaşıyor mu? Yunus Emre gibi manevi dünyamızı ve duygularımızı şiirlerle çok güzel ifade eden âşıklar ve şairler konusunda sıkıntı var mı?

Türk Din Mûsikîsi formlarını belirleyen en önemli etken, dinî gün ve aylardır. Ramazan ayına mahsus olarak "temcid" ve "Ramazan ilahileri", Miraç gecesine mahsus "miraciye", Hz. Peygamber'in dünyayı teşriflerine mahsus "Mevlid" vb. formların yanı sıra Muharrem ayına mahsus olarak "mersiye", "nefes" ve "Muharrem ilahileri" şeklinde isimlendirilen formlar icra edilmeye başlanmış; zamanla bu formların şekilleri ve kuralları tespit edilmiştir.

Türk Din Mûsikîsi; "cami mûsikîsi" ve "tekke mûsikîsi" olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Cami mûsikîsi; camide icra edilen, gerek ibadet sırasında gerekse ibadet öncesi ve sonrasında çoğu zaman irticali olarak makamların melodik yapıları uygulanarak ortaya çıkan ses mûsikîsidir. Cami mûsikîsinde güfteleri oluşturan metinler çoğunlukla Arapça olup, Türk din mûsikîsi kaidelerine göre ve ayrıca zaman içerisinde olgunlaşan ve gelişen cami mûsikîsi zevki çerçevesinde bestelenmiştir.

Şunu önemle belirtmek gerekir ki tasavvuftaki amaç mûsikî ve edebiyat değildir. Burada amaç kişiyi Hakk'a çekmektir ve bu meyanda kişide yaratılıştan varolan estetik duyguları harekete geçirmektir. Zira tasavvufun hakiki amacı yalnızca "Hakk"tır.

Tekke mûsikîsinde -şuğullerdeki Arapça ve Mevlevî ayinlerindeki Farsça güfteler müstesna- kullanılan güftelerin çoğunluğunu Türkçe sözlü metinler oluşturmaktadır. Tekke mûsikîsi formlarının beslendiği ana kaynak, tasavvufî Türk edebiyatı manzûmeleridir. Özellikle tarikat

mürşidlerinin müridlerine sûfî yolunu anlatma ve eğitimlerini kolaylaştırma meyanında kaleme aldıkları şiirler -nutuklar-, ilâhi, tevşîh, na't, mevlid... dinî mûsikî formları için güfte olmaktadır. Bu güftelerden pek çoğu bestelenmiş olup bestelenen eserler gerek tekkelerde zikrullah esnasında, gerek camilerde ibadet esnasında kullanılmış ve hâlâ kullanılmaktadır. Gönüllerden çıkan bu eserlerin ifade ettikleri anlamların, mûsikînin ruhlar üzerindeki olumlu tesir gücüyle birleşince gönüllere daha da kolay ve etkili bir şekilde nüfûz ettiği tecrübe edilmiştir. Bu anlamda aslında müzik, içinde ilaç bulunan kapsül mesabesindedir. Alınması gereken gerçek mesaj yani şifa, kapsülün içindedir. Kapsül bu ilacın yutulmasını kolaylaştırmakta ve daha uzun müddet muhafazasını temin etmektedir.

Bu çerçevede güfte yani söz sorununuz yoktur. Hâlâ bu inancı en güzel şekilde yaşayanlarımız, yaşadıklarını edebî olarak bize ifade eden büyüklerimiz ve şairlerimiz mevcuttur. Klasik çizgide günümüz için daha anlaşılır sözlerle yapılan besteler devam etmektedir. Ayrıca şunu ifade etmem gerekir ki bilhassa müzik programlarında özellikle sözlerin anlamlarının anlatılması, müziğin de dinleyici üzerindeki tesirini artırmaktadır.

Makamların iyileştirici yönünden, tedavi ettiği hastalıklardan bahseder misiniz?

Doğumundan itibaren hayatının her aşamasında müzikle iç içe olan insanoğlu, asırlar boyunca müziği gerek ruhsal gerekse bedensel amaçları doğrultusunda kullanagelmiştir. Neşe, keder, kahramanlık, korku, cesaret, ümit, ümitsizlik vb. duygularını genellikle müzikle ifade etme ve anlamlandırma gayreti içerisinde olmuştur. Günümüzde aktüel bir konu olan müzikle tedavi, ruhsal ve bedensel rahatsızlıkları iyileştirmek için insanoğlu tarafından kullanılan tedavi yöntemlerinden birisi, belki de en eskisidir. İnsanoğlunun, sesin

varlığını ve canlılar üzerindeki tesirini fark etmesiyle başlayan müzikle tedavi süreci, insanlık tarihi boyunca sihir, inanç, tıp olgularıyla iç içe gelişmiş; bazen dinî merâsimlerde, bazen tıbbî kurumlarda bazen de özel seanslarda kendini göstermiştir.

Hekimbaşı Gevrekzâde, “müzikle tedavi” konusunda yazılmış müstakil tek eserin müellifidir. “Er-Risâletü’l-mûsikîyye mine’d-devâi’r-rûhâniyye” isimli eserinde; vücutta oluşan hastalıkların, “a’zâ-yı reîse” diye isimlendirilen “hayvânî ruh, nefsânî ruh ve tabii ruh”ların tabiatlarının bir şekilde bozulmasından kaynaklandığı görüşündedir. Önceki âlimler bu şekilde oluşan rahatsızlıklara “rûhânî hastalıklar” demişler; bu hastalıkları başta mûsikî ve makamları olmak üzere yine rûhânî ilaçlarla tedavi etmeye çalışmışlardır. Zira onlara göre mûsikî sanatından elde edilen hoş nağmeler ve melodiler, kendi özelliklerine yakın ve uygun olan tabiatlara sahip kimseleri ferahlatmakta ve sıhhatlerini korumaktadır.

GEVREKZÂDE’YE GÖRE MAKAMLARIN TEDAVİ ETTİĞİ HASTALIKLAR

Gevrekzâde, “er-Risâletü’l-mûsikîyye mine’d-devâi’r-rûhâniyye” isimli risalesinin 66a-67b varaklarında, kendi ifadesiyle “makamların anası ve ilki” olan Rast makamından başlayarak, hangi makamın ne tür hastalıkları tedavi ettiğini anlatmıştır.

Rast makamı; felce iyi gelir.

İrâk makamı; ateşli hastalıklara, sersâm (sersem, insana sersemlik veren bir hastalık), mâşerâ (yüzün ve göz kapaklarının şişmesi, bir sıcak verem) ve hafakana (kalp çarpıntısı) faydası vardır.

İsfahân makamı; bârid (soğuk, soğukluk) ve yâbislikten (kuru, kuruluk) kaynaklanan hastalıklara iyi geldiği gibi zekâ, akıl, hatırlama ve düşünme (yoğunlaşma, odaklanma) gücünü artırır.

Zîrefkend makamı; bedende

görülen lâkve (ağız çarpılması, ağız felci), fâlic (nısf ı nüzûl; yarım felç, vücudun yarısına inen inme), sırt ağrısı, mafsal (eklem) ağrıları ve kulunç hastalıklarını tedavi eder.

Rehâvî makamı; her türlü baş ağrısına faydalı olup, hafakanı (kalp çarpıntısı) engeller, lâkve, felç ve balgam ve kanla ilgili hastalıkları bedenden söker atar.

Büzürg makamı; mağs (bağırsak ağrısı), kulunç ve vücutta görülen ciddi hastalıklara faydası olup zihni berraklaştırır, doğru düşünmeyi (zihni toparlamayı) sağlar, sevda (aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık) ve çeşitli korkularla ilgili rahatsızlıklara büyük faydaları olur.

Zengûle makamı; kalple ilgili hastalıklar, sersâm, ciğerler ve mide ile ilgili rahatsızlıklara faydası olmasının yanı sıra kalbe ferahlık ve huzur verir.

Hicâz makamı; bevletme (idrara çıkma) zorluğuna, vücutta görülen tehlikeli ağrı ve sancılara iyi gelmesinin yanında şehevî (cinsel) gücü harekete geçirir.

Büselik makamı; kulunç hastalığı, kalça kemiği ve baş ağrısı ve kanla ilgili rahatsızlıklara faydalıdır.

Uşşâk makamı; nikris (gut) hastalığı, uykusuzluk ve ayak ağrılarını tedavide oldukça faydalıdır ve insanı rahatlatır.

Hüseynî makamı; kalp ve ciğerde oluşan iltihaplara, mide rahatsızlıklarına, sıtmalı ve hummalı hastalıkların ateşini söndürmeye faydalıdır.

Nevâ makamı; irku’n-nesâ (uyuklu başından tırnağa kadar varan bir damar, siyatik) ağrısına, kalça kemiği ağrısına iyi geldiği gibi, insanı bozuk düşüncelerden uzaklaştırır ve zihnin hatırlama gücünü artırır.